

ИСТОРИЧЕСКИТЕ ВЪЗСТАНОВКИ: ПАМЕТ, ИДЕНТИЧНОСТ, ПРЕЖИВЯВАНЕ. УВОДНИ ДУМИ

Интересът към миналото е проява на рефлексивност с познавателен потенциал, но също така е свързан с конструирането на памет и идентичност, както и с процесите на мемориализация. Изграждането на гранднаратива за националната история минава през различни периоди на преоценка на определени исторически събития, явления, дейци в контекста на променящи се идеологически парадигми. В хода на 20-и век се търсят опори на националната идентичност в по-близката или по-далечна история, като в тези процеси участват институции като училището, университетът и армията, посредничат разнообразни медии (преса, радио, телевизия, интернет) и образци на изкуството (литература, визуални и музикални изкуства, кино), прилагат се политики на национално, регионално и местно ниво, участват социални актьори с различна професионална подготовка и интереси. Историческите възстановки са една от формите за общуване с миналото, за създаване на разказ и образ за него, за пораждаване на емоция от преживяването му. Те са едно широко разпространено по света явление, което в последните десетилетия набира популярност и в България. В първите следосвобожденски десетилетия се провеждат и първите възстановки по повод годишнини от значими за националната история събития, напр. Априлското въстание, като последните се превръщат в традиция. Впоследствие в историческото реконструиране се включват и средновековни сюжети като отражение на засилващия се акцент върху „величието на средновековната българска държава“ в популярния разказ за миналото, изграждан върху представата за континуитет и „дълбоки корени“ на нацията. В тази перспектива и вследствие на процеса на приобщаване на древното минало на днешните български земи към националната история в съвременността се появяват и възстановки, посветени на (древно)тракийската образност.

Историческите реконструкции набират популярност през последните две десетилетия, като се създават редица клубове за исторически възстановки, всеки с определен профил: ориентирани към Античността, към историята на Първата българска държава, на Второто българско царство, към западноевропейското Средновековие, към Възраждането или войните за „национално обединение“. Реконструкциите стават обичаен елемент на съвременната празничност, като се включват при отбелязване на годишнини от исторически събития, при откриване на социализирани по различни проекти исторически обекти и най-вече като част от организирани от общини, музеи и неправителствени организации исторически фестивали. Този нараснал като брой прояви, участници и зрители културен факт заслужава внимание и анализ от страна на социалните и хуманитарните науки.

С оглед на това преди няколко години с Венета Янкова замислихме тематичен брой на списание „Българска етнология“, посветен на историческите възста-

новки, които до неотдавна оставаха встрани от научния интерес. Впоследствие през 2018 г. ИЕФЕМ – БАН с финансовата подкрепа на Фонд „Научни изследвания“ започна реализирането на проект на тема „Да преживеем миналото. Историческите възстановки като феномен на културата“, в който участват специалисти от ИЕФЕМ, от СУ „Св. Климент Охридски“ и от Института за литература – БАН. Неговата цел е да изследва методично и интердисциплинарно мотивите, формите и агентите на историческото реконструиране, както и неговата вписаност в икономическите, политическите и културни процеси в страната. Част от резултатите по проекта са представени в настоящия брой на списание „Българска етнология“ (статии на Ивайло Дичев, Иво Страхилев и Анна Алексиева). Тематичната част на книгата включва и текстовете на Вера Бонева, Илия Вълев и Росица Радева, както и отзива за книгата на Венета Янкова.

В съдържателно отношение читателят на настоящия брой има възможност да се запознае по-подробно с „потребителя на история“ и с неговия избирателен подход към миналото, с възстановките като спектакъл и елемент от икономиката на преживяването (И. Дичев). Предложено е аналитично осмисляне на античните възстановки в страната (тракийски и римски), които са резултат на въздействие на глобалната популярна култура и на процесите на превръщане на наследството в атракция с оценъчно отношение към наследствата от различни владели региона империи; на *живата история* като средство за редактиране на установени в историографията канони (И. Страхилев). Друг акцент в тематичния брой е върху историческите възстановки на събития от Българското възраждане, основно героични сюжети от Априлското въстание и Шипченската епопея, в чиято реализация се разчитат послания на социалистическия национализъм, наблюдава се размиване на границите между популярния и официалния национализъм, както и утвърждаване на афективно отношение към този период от българската история (А. Алексиева). Представен е и един относително нов компонент на историческо репрезентиране, който навлиза в българските музеи (във Велико Търново, Ловеч, Шумен и Сопот), а именно включването в експозициите на триизмерни силиконови фигури, визуални реконструкции на исторически личности (В. Бонева). Важна за очертаването на по-плътна картина на изследваното явление е гледната точка на участника във възстановки, с неговата мотивация за участие в историческите възстановки и разкриване на породените от това интерпретации, емоции, оценки (текстът на Илия Вълев). Освен коментиранияте форми на исторически възстановки като *жива история* и музейна реконструкция, тематичният брой предоставя информация и за консервационната и реставрационната практика по примера на възстановяването на престилки от празнична саяна носия от Югозападна България (Р. Радева).

Надявам се броят на списание „Българска етнология“, посветен на историческите възстановки, да допринесе за по-доброто разбиране на процесите на конструиране на представи за миналото, както и на нагласите, оценките и преживяванията на социалните актьори, мотивиращи „възстановяването“ на минали събития и начин на живот, на стремежа на съвременниците ни да откриват себе си, търсейки „автентичност“ в минали столетия и хилядолетия. Предложените в броя изследвания хвърлят светлина върху различни, понякога съпер-

нически си интерпретации и употреби на миналото, върху идентификации и идентичности, както и върху стремежи за трансформиране на социалната реалност, проектирани върху полето на историческото реконструиране. Включените текстове разкриват също така политики на патримониализация на наследствата и употребата на последните от индустриите на свободното време. В по-общ смисъл тематичният брой осветлява историческите репрезентации и в частност възстановките в качеството им на лаборатория на културната памет, както и обвързаността им с проблеми на настоящето и плановете за бъдещето.

Евгения Троева

Д-р Евгения Троева

Доцент

Институт за етнология и фолклористика
с Етнографски музей –
Българска академия на науките
ул. Московска 6А, София 1000

e-mail: evgenia.troeva@iefem.bas.bg

Evgenia Troeva, PhD

Associate Professor

Institute of Ethnology and Folklore Studies
with Ethnographic Museum –
Bulgarian Academy of Sciences
6A Moskovska str., 1000 Sofia

e-mail: evgenia.troeva@iefem.bas.bg